„ЗАСТАВА“ излази редовно: средом петком недељом, на целом табаку, а уторником на по табака.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 14 ф. — н.
на по године . . . . . 7 ф. — н.
на четврт године . . . . . 3 ф. 50 н.
на 1 месец . . . . . 1 ф. 20 н.
За Србију (у сребру).
на годину 35 дин. на пола године 17½ дин. на четврт године 9 динара.

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 новч. од сваке врсте оваких ситних слова, а за жиг плаћа се по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а предплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад у дунавској улици.
РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви стају 10 новч.

БРОЈ 180. У Новоме Саду у среду 19. новембра (1. децембра) 1880. ГОДИНА XV.

ПОДУНАВСКО ПИТАЊЕ.

Међународна подунавска комисија састала се у Галацу и имаће да изради правила за пловидбу по Дунаву од Ђердапа до Галаца. На прагу самог састанка те комисије заподела се распра око тога, хоће ли и на који начин бити нова Бугарска кнежевина у тој комисији заступљена, или ће још и сад важити Турска, којој је новооснована Бугарска вазална, као подунавска држава. Турска је, као што се јавља, поднела протест против оне форме, којом је Бугарска на суделовање у том послу позвана, и сад ће имати чланови комисије да размишљају, на који ће начин измирити сјајну Порту са историчним чином, по којем је Турска потиснута са Дунава и дунавских обала.

Међутим важније је од тога оно питање, како ће се подунавске кнежевине: Србија, Романија и Бугарска понашати напрема захтевима Аустро-Угарске, која као велесила и најјача подунавска држава тражи нека преимућства, а наиме председништво у оном одбору, који ће од Ђердапа до ушћа имати у будуће да врши полицију на Дунаву и којем ће претседништву у случају подељених гласова припадати одлука.

Вести, које у напред на јавност допиру о држању тих кнежевина напрема аустро-угарском захтеву протислове се, тако, да се отуд неможе истина разабрати, нити се у напред може створити слика о будућем делу комисије. Тако се за Романију с почетка мислило, да ће ова безусловно аустро-угарске захтеве прихватити. Та вест потицала је као природна посљедица оне политике, која је наговештавала, да Романија приступа двојецарском немачко-аустро-угарском савезу и да у томе тражи заклона неког против славенске навале, а нарочито против Русије. Тај добри одношај између ове наше монархије и Романије нагласио је Хајмерле и у делегацијама. Покрај свега тога избија сада на видик, да су све те вести досад биле проста обмана ил самообмана. Сада се каже, да ће се Романија противити захтевима Аустро-Угарске и кнез Карло у својој престоној беседи наглашава интересе, које Романија на Дунаву имаде, па изјављује, да ће његова влада те интересе знати бранити. Из те беседе провирује, да Романија рачуна на помоћ других велесила и да гласови они, по којима Француска, Италија и Немачка потпомажу Аустро-Угарску у овом питању нису још сигурни и на делу потврђени.

За Србију се вели, да ће српска влада у подунавском питању по свој прилици стати на становиште аустро-угарске владе. Ако би се та вест обистинила, онда би имали да забележимо још један нов уступак, којег чини младоконсервативна влада српска напрема овој држави. Најпре је, како се говори и пише, стала у питању трговачког уговора на становиште аустро-угарско, па сад мисли то исто да учини и у питању подунавском. Жалосно је то, да у Србији свака промена у влади мора осетљива да буде по велики интерес земље и народа. Ту се покреће велика државна дела, која иду на маскирање слабе стране дотичне владе. Отуда бива, да доживљујемо противности, које се једва разјаснити дају. Час се спољној акцији, великом делу уједињења народног, приноси на жртву унутрашња слобода, а час спољашње понижење и устук замазује се унутарњим уступцима слободе, који не само могу, него по природи и посљедицама и морају привидни и моментани бити. Не видимо идеје, која би скроз обухватила све гране јавног живота српског, те која би тако знала покренути на веће одкуцаје срца српских синова.

Не велимо, да је то подунавско питање од толике важности, колику је прашину подигло у новинарском свету. Од тога, ко ће вршити улогу полицаја на Дунаву од Демир-капије до ушћа дунавског, не зависи будућност источних народа. Али, то је питање, као што бечка „Преса“ вели, само једна карика у ланцу, која читав низ политичних питања у тесну свезу доводи, и која, кад се сва на око узму, имају да определе положај између ове монархије и суседних подунавских држава.

Наравно, за Аустро-Угарску понајтугаљивије је питање у том погледу, како ће се Романија владати. Из тог држања румунског у подунавском питању, које имаде више симпатичне вредности, изводиће се, какав ће положај заузети та кнежевина у оном важном времену, када наступе дани великих сукоба, који са коначном пропасти Турске у изгледу стоје. С тога, што се Романија ставља на своје ноге, и што се усуђује да нагласи своје засебне интересе на Дунаву, изводи се у аустро-угарском новинарству, да је та кнежевина и опет пала под уплив Русије. То је непријатно изненађење за антиславенску ил антируску политику, особито, кад се после бесарабског питања као у воску држало, да је Романија за навек стављена у опреку напрема Русији, и да ће ова, кад буде хтела и опет сувим да оперира против Цариграда, наићи већ на првом кораку свом на румунски отпор који баш и ако не би задржао руске чете, ал би им свакако био бар један камичак за спотицање више.

Међутим у Романији као да не осећају велике жуђе, да се испречују славенском диву, где им ништа друго не престоји, него да буду прегажени, све, ако би баш прво кестење за другога из ватре и извадили. Државници у Романији као да воде рачуна о читавом данашњем положају европском и савесно на драмове одмеравају прилике, те по њима удешавају своје држање и у овом подунавском питању.

И у овој монархији почињу увиђати, да ово садашње доба баш није најудесније време, када се потражује неко туторисање над источним народима. Почиње се осећати, да су прошле оне прилике, које су подржавале полицајске мере и да се све то више примиче хора потпуне слободе и независности источних народа. Отуда бива, да се већ сада у очи рада подунавске међународне комисије труби на повратак. Већ се сада наговештава попуштање од стране аустро-угарске у том питању. Бечка стара „Преса“ пак налази сигурно ради утехе тумачење поменутог држања румунског у томе, што иста кнежевина види, да подунавско питање за саму ову монархију као унутарње питање није разбистрено. Ту постоје распре између разних влада ове дуалистичне монархије. Расправља се наиме питање о надлежности, ко да води послове регулисања Дунава на Ђердапу. Угарска, у чију област пада тај крај, хоће да обави сама тај посао и не допушта интересенцију друге половице ил и саме заједничке владе, дочим се у самом берлинском уговору изрично каже, „да се обава послова, који су намењени, да уклоне препреке, који пловидби на пут стављa Демир-капија и катаракти, Аустро-Угарској поверава.“ Ту дакле, вели исти лист, није разговор о Угарској, него изрично о целокупној монархији. Док се дакле тако јасне ствари морају да расправљају између обе државне половице, и никако се на чисто не изводе, дотле се по реченом листу нетреба чудити румунском држању у подунавском питању. Ко хоће, да успешну подунавску политику води, тај мора пре свега сам собом на чисто бити и тек тако ће моћи поћи на оснажење свог уплива код подунавских кнежевина.

Ми нећемо овде да испитујемо, колико истине имаде у том тврђењу, које се чешће чује, обично кад се где запне, наиме у тврђењу, да ова монархија због свог дуалистичног сустава неможе агресивно да корача у спољној политици. То се тврдило и онда, кад су за владе Ристића у Србији запели преговори о уређењу трговачких одношаја. Таково се што обично из Беча приговара. Као што рекосмо, нама није до тога стало, да на дно тог питања силазимо. Доста ће бити, ако за овај мах речемо, да нам се чини, да је то у овом случају за разјашњење румунског држања више испричавање и предуготовљавање јавног мнења на неуспех, који се у подунавском питању наслућава и који, ако збиља наступи, свакојако ће потећи као резултанта свеколике европске констелације, а никако због оног, што стара „Преса“ наводи.

При таком пак стању ствари, чини нам се двапут неуместније држање Србије, ако би се показало у истини онако, како се у напред наговештава.

Политички преглед.

Биће познато, да је некако лане међу угарском и аустријском владом било спора због грађења арлбершке железнице, по што је аустријска влада хтела, да се та железничка пруга, због њене стратегијске важности, о заједничком трошку гради. Но што је због познатих елементарних непогода и **регулисање Ђердапа** тад озбиљно у обзир узето, то је, погледом на предстојећу потребу регулисања тог, арлбешки спор компромисом заглађен, каким, то ће се ниже видети. Ово дана пак управила је аустријска влада у ствари поменутог регулисања на министарство спољашњих ноту, од које је препис достављен угарској влади. Каква је садржина ноте, види се из ових „еленеровских“ примедаба. „Аустријске се владе, вели „Елен.“, регулисање ђердапа тако исто не тиче, као ни Угарске грађење арлбершке железнице. Угарска се влада у своје време одрекла свију права и дужности, којих би Угарска од грађења те железнице могла допасти, али је обећала, да ће Демир-Капију о трошку и о одговорношћу Угарске регулисати. Ако пак аустријска влада хоће да се осигура, да аустријски бродови не ће плаћати већу пристојбу, него ли угарски, она може, не ради свог умирења, него ради умирења јавног мишљења у Аустрији, од угарске владе добити обвезан одговор. Што се аустријска влада позива на берлински конгрес, то је „всује труд“. И грађење српских железница зачето је у берлинском уговору, па и пак се угарска влада само са Србијом договарала, како да се сагради те железнице, а није од аустријске владе захтевала, да и она принесе на трошкове оне свезе железничке Fiat applicatio: ми ни за регулисање Ђердапа не иштемо никакве потпоре од Аустрије и садашњи захтев аустријски сматрамо као мешање у наше унутрашње ствари.“

Из Уљциња немамо данас ништа ново да јавимо. Како је уљињски спор решен, то је природно, да сад настаје питање, **шта ће даље бити с демонстрацијоном флотом.** У једном инспирисаном чланку „П. Лојд“ се врло енерђички отграђује против тога, као да су јевропски бродови позвани, да Црногорцима буду на руци, док се они не угнезде и не утврде у својој новој тековини. „Ако Црна Гора — коњуждри се официјосус — грамзи за повећањем, она мора имати и снаге, да то повећање сврши и одржи. Давати јевропска јемства за опстанак црногорског земљишта, то није ни интерес, ни задаћа сила потписница берлинског уговора.“ Кад је Јевропа знала располагати туђим добром, она је требала и да се зајамчи за своју одлуку. Али кад већ није, нека се не брине чедо Исрајиља. Црногорци ће сами знати и моћи одржати, што су сами и задобили, а Јевропа ће одазвати своје бродове, као што их је и послала, само што ће тај повратак бити свашта друго пре, само славодобит не. Но ко ће узети иницијативу, да се бродови позову дома? Неки веле, да се по „лојдовим“ речима никако не сме закључивати, да ће то учинити Аустро-Угарска. Она се сматра као домаћина флоте, те њеном гостољубљу никако не би приличило, да својим гостима рече: „Мили моји, куд који.“ Ти исти очекују, да Енглеска то учини, јер она је и предложила, да се демонструје. Но шта ће бити, ако Енглеска узмисли, да решењем уљињског питања није престала мисија флоте, бар не за сва и далека времена? У заједничкој ноти, којом силе Порти огласише, да шаљу своје бродове, рекоше, да оне то чине због не извршених одлука берлинског конгреса и конференције, а не само због спора о Уљцин. Ако Енглеска за сад има посла на дому, то не следи, да она, кад испред свог дома рашчисти а то може брзо бити, не ће поћи мало и по својој околони, а ту има још доста да се чисти.

Ту је пре свега **грчко питање**. Адреса грчке коморе, краљев одговор при примању исте и све друго, што уз то иде, а нарочито оно непрекидно и велико спремање и оружање Грка, све то задаје Порти велике бриге, а не мање и силама. Вели се, да је Порта на ново по свом заступнику, Фотиаду беју, учинила нове пријаве у Грчкој. Поручила је, да би за Грке најбоље било, да приме њену понуду, да приме на име онолико области, колико им она нуди, а да се махну боја с Турци, јер се не би намерио јунак на јунака. Веле, да је то исто и министар спољашњих, Асим паша, изјавио заступнику грчком у Цариграду, Кондуријоту. Има их, који се надају, да ће се у след те тобож пријатељске предусретљивости, која портин углед знатно крњи, међу Грцима заподенути нови договори, тако да још може доћи до мирног решења. Но ето ти „Тајмса“, да им ту наду знатно пољуља. Он вели, да је гледстонов кабинет готов, да заподене решење источног, а пре свега грчког питања, и да га по „свом схватању“ реши и без Јевропе, па макар и против ње. Ако је то истина, онда се лако могу прозрети намере сенцемског кабинета у погледу даље судбине демонстрацијоне флоте.

Порта је на ново поставила Реуф-пашу за грађанског и војничког намесника у дренопољском валајету. Као што „Пол. Кор“. Из Пловдива јављају, онде виде у том чину знак, да Порта не мисли, као што јој се импутовало, **балканске кланце посести.** То се суди по томе, што је Реуф паша један од оно мало турских државника, који су бугарском живљу наклоњени и који раде, да га задовоље и умире, те да он није човек, који је за тај посао згодан, а не би се тога ни хтео примити. У дренопољском вилајету има истина 35.000 турске војске, али ни по чему се не види, да се она скупља на гомилу и да се спрема за какав год војнички потхват.

Румунске коморе отворене су 15. о. м. престоном беседом, лоја се у главном креће у кругу ових мисли: Констатује пре свега, да је Румунија независном постала и да је после толико векова страдања и борбе заузела место, које јој међу јевропским државама пристоји. Од свију држава припозната, орржава она с иститима најсрдачније свезе. Земља ће знати да оправда поверење и симпатије, што су јој их велесиле поклониле. Хвала буди народном развитку, земља ће чинима докасти, да је њен опстанак живаљ поретка и цивилисације на јевропском истоку. Што се тиче подунавског питања, престона беседа вели: „Познајући велике интересе, што их Румунија на тој реци има, моја ће влада, сагласно са словом уговора и начелом слободне пловидбе, знати исте очувати и одбранити.“ За тим се набрајају многи законски предлози, који ће комори бити поднесени. Говорећи о војсци, престона беседа вели, да је ове године општа војничка дужност спроведена и цео годишњи контингенат сазван, тако да је за 1880. год. 30.000 новака уписано. Даље објављује, да ће војени министар поднети законске предлоге, по којима ће се на корист земље употребити сви обранбени извори. О питању престолонаследништва вели беседа, да ће се исто уредити у смислу земаљског устава, а влада ће већ саопштити, како и на који начин. Беседа на свршетку изриче наду, да ће мудрости великих сила поћи за руком, да се мир на Балканском полуотоку одржи, и да ће Румунија моћи своје мирне послове наставити.

О руско-турском рату.

У новинама „Nouvelle Revue“ печатан је један мемоар о руско-турском рату. Мисли се да је тај мемоар изишао из кругова вел. кнеза Николе, бившег команданта руске војске у последњем рату. Овај лист „Nouvelle Revue“ доноси сада једно писмо које одговара на поменути мемоар и носи на себи очевидне знаке да је потекло из руског министарства спољашњих послова. Због важности података које оно садржи, ми га саопштавамо овде у целости.

„У бројевима од 1. и 15. јуна вашег листа печатани су под прегледом чланци о руско-турском рату, на основу још не печатаних извора; и ови чланци произвели су доста ларме. Карактер очевидца, које писац себи заслужно приписује; поуздани извори, из којих он црпи своје податке о догађајима; и сама симпатија, коју он исказује према Русији и њеној храброј војсци, — све ово даје открићима и назорима онај значај, кога је јевропска публика потпуно оценила. У толико је жалосније видети, што основне погрешке, које су се без сумње поткрале без воље пишчеве, ослабљавају веровање у истину његовог казивања. У осталом, и он сам назива свој чланак збирком материјала за будућу историју. Врло је потребно, да историја, која се буде писала на основу материјала, прима овај сам cum beneficio inventarii и да има могућности распознати истину од заблуда. Ми смо убеђени, да јо таква и била немера пишчева. С тога је он до-

пустио другом очевидцу ових великих догађаја, да их претстави у оном изгледу, у коме су му се они представљали с његове тачке гледишта. Истина може бити само у добитку, ако се сматра с разних страна. Поред тога, писац у самој ствари ставља питања на најнепристраснији начин. Он се неподухваћа да их одсечно реши. Он констатује своје недоумице пред поражавајућим противречностима. Он се пашти да им нађе објашњење које се да појмити. Он би могао избећи ову тешкоћу, да није у самом почетку изабрао погрешну излазну тачку. А поименце:

1. Да је рат с Турском био намишљен и решен од стране Русије 1876. године и да су за исти чињене припреме.

2. Да је циљ рата била освојење Цариграда.

Изнесав оваке прелиминаре без доказа, као аксиоме, писац је упао у мрежу неразрешљивих нагађања. Ако је рат био тако одавно решен и примљен, то зашто га је онда Русија отпочела са онаквим колебањима и недовољном снагом? Ако је Цариград био циљ рата, то зашто је се онда руска армија зауставила под зидинама ове престонице, после читавог низа победа, које су учиниле да је поништен сваки могући отпор од стране Турака. Сва аргументација пишчева нагиње на то, да измири међу собом ове супротности, и у жељи да нађе мотиве за њих, он је принуђен, да утерује, тако рећи насилно у неподилазеће рамове оне догађаје, којих је он био очевидац, или који су му саопштени били из поузданих и верних извора. Његови назори носе на себи траг оне тешке неопходности, која потиче, без сумње из законите жеље, да се до истине дође. Чак и његова симпатија према Русији пати од ове борбе са абсурдом. Он може извести само једно правдоподобно објашњење, или да напада на намере руске владе или на војне и политичне њене планове. Он би, разуме се, учинио боље, да је претходно измерио правилност рама, у који је хтео да смести своју слику, те да нема потребе преобраћати ју у прокустово.

Ево каква је задаћа коју смо ми предузели. Кад би он заиста знао, да Русија није желела рата, није га тражила, да је она била увучена у рат потоком, који се није могао задржати, да се она не само није одавно спремила за рат, него је употребила све што је могла, да га избегне и да је се до последњег минута надала да ће успети у овоме; да је она толико била далеко од предузете цељи, да уништи Турску и освоји Цариград, да кад је била принуђена узети мач, она није имала друге цељи, него да се ограничи бојно поље у што мање границе, с тим да добије часног и поузданог мира, — да је све ово знао писац, онда би он заиста дошао до са свим других закључака. Ми ћемо постарати се да му то докажемо или на основу факата само оних, који су свима познати, или оних, које и сам он наводи. Остављаћемо личности на страну. Лако је прикупити тавна окривљења, у намери да се после распростиру на рачун овог или оног политичког агента руског. У овој прилици исто тако је тешко навести доказе за или против, као што је тешко и контролисати их.

Ваља признати, да ма каква да су мнења агената, руска влада има своја сопствена мнења, по којима се она управља. Дакле о њој (влади) ваља судити по њеном раду. Каквог је чина делања држала се руска влада, кад је отпочео устанак у Херцеговини?

Она је прва оценила опасност од те искре која је пала на буре с барутом. Непрекидно време распадајућих се елемената, које је обухватило исток, отпочело је пре 20 година под упливом умног кретања. Ослобођење Италије, дипломатско посредовање Јевропе у Пољској, начело народности, које је са оружјем у руци Наполеон прогласио, нашло је живог одјека у свом хришћанском истоку, пробудило је наде становника и учинило је крај њиховом трпљењу. Ове тежње још су се ојачале, кад је 1873 г. чуло се за зближење Русије и Аустрије. Почем источни хришћани нису могли претпоставити, да се Русија може изневерити својим главним хришћанским традицијама, то су мислили, да суврмена Аустрија придружује к овима и своје традиције. У овоме је смислу било протумачено путовање аустријског императора у Далмацију и саветне речи које је овај владар изговорио својим словенским поданицима. Такви упечатци морали су учинити јак уплив на првобитне народе, раздражене другим питањима.

С друге стране, Турска је, благодарећи помоћи Јевропе, изашла читава из кримског рата; у току 20 година владада је она, како су западне државе употребљивале ову снагу у њену корист и штедро су помогле њеној финансији, војној и морској снази. Она је већину ових потпомажућих сретстава употребила на војску и флоту, и тиме је оснажила свој војни положај. Она је видела, да је Европа затрпала се у војнама и превратима, који су одвојили њену пажњу од истока. Ово стање ствари пробудило је мусломанску гордост у свој њеној снази и исказала је се у повећаној строгости према хришћанима.

При погледу на овакве елементе очито је било, да устанак у Херцеговини није мали пламичак, него је почетак рата, који се може озбиљно распламтити.

Тако је било убеђење руске владе. Шта је она учинила у намери да отклони рат? Прва јој је мисао била да се обрати европскоме концерту оном истом концерту, који је могао сметати јој, за којим сада теже да се образује, после бесплодног пролића потока крви. Да би се једнодушност постигла, руска је влада обратила се Аустрији. Антагонизам интереса ових двеју држава био је свакад камен спотицања за европску сугласност и сваки услов, на који би се сагласиле ове две државе, изгледаше да би могао рачунати на одобрење свију кабинета. Сугласност ова искључивала је узајамно све тајне смерове частољубља и могла је се остварити само на земљишту општих интереса. Преговори отпочети су у Бечу. Они су се завршили сугласношћу свију кабинета, изнајпре односно умиравајуће мисије консула, а после односно познате ноте грофа Андрашија.

Међу тим догађаји су ускорили да оправдају предвиђења руске владе. Државе су осећале да су стешњене уговором од 1856 г. који је се још у неколико очувао у снази, а тако исто и догматом унутрашње независности турске.

У то време још се није сумњало у могућност препорођаја Турске. Притицали су посредовању, да ју поврате на пут спасења, но нису се одважили да ју принуде ступити на њ. Делање Европе, које није имало принудне санкције, остало је бесплодно. Херцеговачки усташи одрекли су покорити се без праве гаранције европске, а Порта је објавила да не може стварати реформе које је обећала, док усташи не положе оружје. На тај начин сви су се нашли у circulus virtiosus. Међу тим крв је се лила и положај постајао је озбиљнији. Порта се није беспокојила. Становници Херцеговине могли су бити истребљени или би емигрирати морали Покрајина могла би бити насељена Черкезима! Како је се одазвала руска влада према овој дилеми? Она је предложила берлинску меморију, базисом којој била је ексекуцијона сила, снабдевена санкцијом европског концерта и поименце у форми колективне морске демонстрације, о којој већају кабинети сада, након пет година!

Резултат овог предлога познат је. Примљен од свију, био је одбачен од енглеске владе. Ми молимо писца, коме сада одговарамо, — да он сам реши, — може ли се учинити веза између овог неизбежног призива к европском концерту и ка колективном делању држава за мирно решење кризиса оним тврђењем да Русија жели рата и зато — и тражи повода за њ?

Нама се чини, на против, неоспоривим; да би се криза избегла и мир био би сачуван, кад би Европа, примив предлоге руског кабинета, још онда учинила ово, што се стара да сада учини. И тако, ова нерадња држава, која је узбуђавали Турску, не страшећи ју, и узрујавала хришћане, не дајући им стварне припомоћи — највише је допринела томе, што је криза затегнута и добила озбиљнији карактар, све док није најзад дошла до неизбежног рата. Ми се дотичемо кулминационе тачке: ступање Србије а доцније и Црне Горе на позорницу рата. Ја знам, да руску владу подозревају, да је она потстрекавала њих да устану на оружје.

Ја сам лично био сведок онога старања, које је употребила влада, да их уздржи од рата. Но сила ствари често бива моћнија од човечије воље. Недаћа европског коцерта осигурала је тријумф Порти. Она је гарантовала њој да неће бити кажњена. Хришћанским народима није остало ништа друго, него сагнути главу, или сјединити се међ собом, те или победити или умрети, у нади, да Европа неће остати неосетљива према њиховој одважности и страдањима њиховим.

Ми не одричемо, да су Срби рачунали на традицијоне симпатије Русије и да су се надали увући ју да их потпомаже. Догађаји су оправдали њихове наде. Но ваља правити разлику међу делањем руске владе, која се управља знањем политичког положаја, а тако исто и интересима империје — и међу тежњама народним, које не промишљају и не разрачунавају. Конституцијоне државе радо се прикривају јавним мњењем. Но оне оспоравају то исто право владама неограниченим. То је велика погрешка. Народни покрет, који је обухватио Русију, није био јавно мњење у том смислу, јер није потекло из гласања законитих представника државе. Но овај покрет био је народно осећање, у толико јаче, што он није био одређен у својим границама. Ако писац баци поглед на историју Русије, дуготрајно господарење Татара, везе, створене хришћанском вером, чигав низ крвавих судара, које је Русија издржала за Словене, — то ће он појмити, колики су дубок корен оставиле ове вековне успомене у души и срцу руског народа. Он ће појмити, да при таким осећањима, страхоте, као што је покољ у Батаку, који је узрујао чак и туркофилску енглеску публику, морало ја учинити да се стресе и задрхти цео руски народ и да покрене у неиздржљивој сили не владу, него појединце (приватна лица), да похитају у помоћ хришћанима, за које европска дипломација показала се, да је неспособна да их спасе.

Самодржавна влада мање је него и која друга кадра стати на пут оваким тежњама народних осећања. Монарх је у њој нераскидљиво везан с народом. Међу њима нема посредника. То је основ његовој моћи, но оно уједно и указује на његове дужности. Тамо, где се конституцијом монарх лако може сакрити за своје минитре и оградити своју одговорност, сменивши их, самодржавни монарх једини се јавља одговорним пред народом. Он се не може од народа одвојити. Оваки потрес народног осећања налази одјека у његовом сопственом срцу, особито онда, кад се дело дотиче оних осећања, која су се укоренила по сили народних традиција.

У овим поименце психолошким поставкама, далеко више него у политичким рачунима, историја ће наћи објашњење оног моћног покрета, који је при свом усиљавању имаде да га умери — побудио добровољце, т. ј. плахе људе, да похитају у помоћ Србима. Овај инстинктивни покрет имао је, при свем том, битни значај. Он је дирнуо част Русије. Остале државе могле су бити спокојне у својим дипломатским расуђивањима. Неколико Херцеговаца или Бугара више или мање — то за њих није било толико осетљиво и није им кварило њиховог материјалног спокојства. Руска пак влада није имала слободе за делање, а још је мање имала слободе уздржавати се. Сада је за њу постало немогућним допустити истребљење Срба и добровољаца, који су им похитали у помоћ.

Међутим, чак и у то време никакве војне мере нису указивале на то, да је руска влада гајила ратне намере. Она је продужавала своју дипломатску радњу, те да бар на дуже време отклони почетак — рата, а у исто је време продужавала своје покушаје за умирење. Европа, најзад, дошла је у узбуђење и енглески кабинет сам јој је наустио мисао да се сазове конференција у Цариграду, у намери да султану објасне оне реформе, које су му препоручиле државе за умирење кризе. То значаше, да су биле узете у обзир справедливе плашње руске владе, али је већ сувише доцкан било. Отпор Срба почео је малаксавати и Порта, окуражена неоствареном тежњом да се дипломација умеша, користила се временом за усредсређење војне силе на граници Србије, да ју савлада. Било је узрока бојазни да, докле буде конференција трајала у Цариграду, дело уништења биће довршено. Недела турска у Бугарској доста су красноречиво говорила, каквој ће се судбини подврћи Србија оног дана, кад падне последња тврдиња, која је још уздржавала турски упад, и могло је се предвидети, да ће Европа на супрот ставити овом рушећем потоку само једно страшно оружје дипломатских пота. Је ли могла Русија, видећи такву перспективу, остати у нерадњи? Тек тада, а не раније, руска је влада имала повод за рат, а уз то, имајући у виду могућу неопходн ст, велики кнез Николајевић био је тада позван из Ливадије.

Све, што писац саопштава о изјавама, које је император Вилхелм исказао великоме кнезу у септембру месецу, а тако исто и о одсечном незнању, у коме се је онај налазио односно праве цељи рата, најзад о красноречивим, због свога лаконизма, заповестима, које су оспачиле „Цариград“ правим цељу војевања, — све је то изопачење, које нема чак ни сенке вероватности. Овај, који је из ближе познат са државним пословима, зна, да се они не извршују таким путем.

Но пре него што је руска влада дошла до крајњег решења, она је хтела да исцрпи сва сретства дејствовања, и међу овим најцелисходнијим чињаше јој се енергачан начин дејствовања, у намери импонирати Турцима и подстакнути Европу. Зајиста је очито било, да је поглавита опасност била у томе, што је Порта била убеђена о нерадњи држава (да се оне неће умешати). Турци су били уверени

ЛИСТАК.

ПУТ ПОД ЈЕСЕН.

III. Загреб.

(Наставак.)

Обазримо се мало и на десно, да видимо шта све има и према западу. Пре свега ваља нам узети згодан положај, а тај нам се нуди у некој омањој квадратној променади, која лежи западно од варошке велике реалке. На путу к парапету примамо поздрав грдне неке орлушине, која у свом великом кавезу достојанствено стоји и само с презрењем гледи на чопор брбљавих врабаца, који му се једнако својим вечитим „див, див“ намећу. Изглед, који се сад очима нашим отвара, са свим је друге природе, него онај мало пре. У даљини високе Крајинске планине, снегом покривене; штета што су баш тако удаљене, те им се разноврсни, кршни облици не могу тачно разазнати. Мало ближе к нама већ је природа питомија. Зелене, ниске планине, које се пружају и према западу и према северу, носе на себи јасне културне трагове; шта више, северозападним правцем запиње нам око за неки повећи двор са још неколико омањих кућа. То је манастир калуђерица Магдалинкиња, које су се у овај предео повукле, кад су им у Француској показали врата. Ти Французи баш не појме дух времена; сад они да траже, да сваки човек, мушко и женско, друштву од хасне буде. Сироте дувне! Та осим мање више сплетака нису на овом белом свету баш ништа радиле, па и то им се замера. Али хрватски црквени велико-достојници нису тако слепи код очију као француски, они се држе једнако изреке: живити, и дати живити. Но да те дувне свету покажу, да оне умеју у пркос Французима и нешто привредити, бациле су се на млеко; стручњаци уверавају да им је врло густиозно.

Из под манастира, амо ближе граду, лежи Тушканац, диван и интересантан парк са нешто романтике. Мало која варош може се подичити таквим вртом као Загреб, не само с тога што је у опште прекрасан, него што му је почетак баш у самоме граду. Два корака, и човек је у шуми, опкољен дрвима и птицама; свеж, мирисан ваздух шири му груди а очи му се лече у густом зеленилу, — за лирске песнике никад бољег одмориштa. Мало даље од Тушканца стоје летњи дворци хрватских великаша и богаташа; — боже мој! да је бар сваком човеку дато, да има макар и једну топлу зимњу одајицу! Из размишљања, у које упадосмо и нехотице, разбуди нас на мах звиждање локомотива. Погледајмо правцем тим. Ено влака, како клизи, мислиш, неће стати до страшног суда. Загребачки колодвор врло је лепо здање; ту се стичу неколико влакова, сисачки, речки, штајнбрушки, закањски. Кад ћемо ми у Новоме Саду доживити бар један једини!

Горња варош, коју ћемо сад да посматрамо, најстарији је а у једно и најзначајнији део Загреба. С јужне стране његове воде степени, са западне и источне путеви. У том делу смештено је све, чим се град још у старо доба дичити могао. Ту је стародревна Маркова црква, названа по Млетачкој; сад се оправља, те су је скеле омотале са свију страна. Ја не знам, је ли баш са свим верна реновација, или је уплетено и мало неимарева укуса, јер кров и торањ, који су скоро готови, тако су шарени и цифрасти, да није можда изостављено никакво могућно мешање боја, само да се постигне што већи „дречећи“ утисак. У североисточном углу Маркова трга, на коме нисам видио ни једног голуба осим можда насликаног духа светог на градској апотеци, стоји здање земаљског сабора. Био сам у њему, гледао сам саборну дворану, гледао клупске сале, гледао председникове одаје. Лепо је, све је лепо и красно; дворана је пространа, галерије узане, али ми се ваздух ипак чинио да је нешто тежак, нечим напуњен, чега се човек не може опростити. Па не само у грудма да сам осећао терета, уши су ми зујале, пред очима су ми искакале неке фантастичне слике, које на себи не имадоше никаква облика, и стадоше јурити тамо-амо, горе-доле, шаптајући у свом тумарању пола разговетне речи, од којих ми се коса почела кретати. У једаред ми се смркне пред очима . . . нисам већ ништа ни чуо . . . . дрхћућом руком хватао сам се за стубац . . . . још знам, да сам промуклим гласом питао где сам . . . .

— Ово је дворана, где наши земаљски заступници говоре . . . . поче да ми тумачи земаљско-заступнички слуга; видите, са оне столице говори господин барун Живковић, са ове господин Стеван Поповић, са оне господин Анте Старчевић, са ове господин Мишкатовић, са оне . . . . .

— Мани се, молим те, почнем слабим гласом; сад већ све знам. И ако им не чујем говоре, и ако их још мање читам, ипак ми се не поклања утисак. Запамти, земаљска слуго, без ексемпларне казне не долази се у Олимп. Рука тих Олимпијских ако је позна, ипак је за то сигурна. Буди ми здрав, и захвали се твоме богу, који те је подарио тако јаком комплексијом, да можеш без уштрба за твоје здравље, сваки дан слушати ту саборску мудрост.

Клупски локали врло су чисти, само што ми се чини, да је локал владине странке четир пута већи од локала опозиције. Па да се онда не мили многим заступницима преселити се у већи локал, где има толико, толико простора, и толико, толико прилике! Та путовање у Дамаск претворило је Савла у Павла.

На јужноме дну Маркова трга стоји народно позориште, једну страну окренуло је тргу а друга му је наслоњена на магистратско здање; улицу, камо му је лице окренуто, заборавио сам како се зове, толико се само сећам, да су у том одељку све улице посв ћене неким свецима или бар неким калуђерским редовима.

Позориште није споља импозантно, из нутра је већ прикладније, само што је доста малено и што носи на себи трага достојанствене старости. Давали су „Граничаре“ од Фрајденрајха, кад сам био у њему. Андрију Миљевића приказизао је А. Мандровић а крчмара Гргу главом Фрајденрајх. Жао ми је, што нисам у стању да наведем и приказиваче Андријине жене Маце, Саве Чујића и — Каролине, и то са узрока, који сам већ једаред навео. Гђа Ружичка-Строцијева била је болесна, као што нам то јављаше позоришни лист. „Граничари“ јесу до душе народна глума и као таква заслужују свако признање наше, али бих ја већма волео, да сам могао видити на загребачкој позорници какву класичну глуму, било сад трагедију или одличну шаљиву игру. На послетку, ваљан глумац, уметник, истиче се у свакој глуми. Шта да кажем о представи „Граничара,“ када ми се није дало да их видим до краја, кад, — све већма осећам губитак своје бележ-

да ником неће одговарати, и на несрећу, несумњиво је, да их је тон неких иностраних претставника у Цариграду поштравао да се одваже на све. Ко би могао, при оваком стању ствари, задржати их на граници српске територије? Ко би им стао на пут да не опусте ову земљу огњем и мачем? Ко би могао јемчити, да цариградска конференција није ништа друго него комедија, слична онима, које су се раније разигравале на истоку? Где би се зауставило ово страховито крвопролиће, против кога су све више кипела осећања руског народа? Је ли требало исчекивати, да истребљење буде довршено и да се рат прекрати, кад нестане бораца? Европске државе, може бити, могле би тако учинити, но Русија није могла. С тога је неизоставна потреба била показати Турцима, да у крајњем случају има бар једна држава, која је намерна да им отпора даде, ако би се десило, да они пређу границу.

ДОПИСИ.

Пешта, 15. новембра. Неће бити без интереса за наш свет, ако неколико прозборим о одношајима у овдашњој учећој се омладини. Јер осим тога, што наша публика живо прати покрете у омладини уопште, одношаји пештанске омладине интересоваће је с отим више, што иста поред свег тога што је бројно ваљда најјача, није у последње време никаква знака живота показала. Пештанска омладина од шест година овамо нема никаква друштва; од како је „Преодница“ престала, сваки покушај за успостављење исте остао је без резултата. Пештанска омладина није учествовала ни на овогодишњој омладинској скупштини у Новом Саду, па и иначе цео рад овдашње омладине од општијег значаја да се свести на ништа.

Нико не сумња о томе, да академична друштва имају неке важности. Ја с моје стране уверен сам, да је за Србе академичаре таково друштво управо потреба, и услов за напредовање у извесним стварима.

Неможе се ни помислити да чланови пештанске учеће се омладине не познају важност академичког друштва, ил да је немар тако апсолутно овладао, да не осећају потребе ни за само удружење.

Узрок дубље лежи.

„Преходница“ је онда престала, кад су прве српске социјалисте ступиле у њу. Више пута је већ била реч о српским социјалистама, наглашујем „српским“ као нуждан предикат јер држим, да се српски социјалиста разликује од сваког другог. Српског социјалисту не чини политично или научно убеђење, него неки известан начин и правац мишљења; а српски социјализам није питање економског или социолошког убеђења, него просто питање карактера. Деструкција, негација, превирање и неразумевање постојећег, поред тога грдна уображеност и афектација оригиналности и неодвисности у начину мишљења, то су главне тачке у програму српског социјализма.

Српски социјалиста може се познати ма о чему говорио, и ма шта радио. Сваком приликом се покаже „принцип“ — наравно у горњем смислу. —

Пештанска омладина пати од социјализма. Сваки покрет, сваки покушај мора проћи кроз ватру социјалистичких деструктивних принципија, и тако га нстане, пре но шго би каква резултата имао. —

На жалост, број српских социјалиста међу овдашњом омладином расте сваком годином, на жалост велим, јер се не надам добру од ширења социјализма међу српском омладином. И сам текелијанум гамиже од социјалиста. А ако ико, то баш текелијин питомац неби смео бити социјалиста. Јер текелијин питомац примањем стипендије, прима уједно и неке обвезе, — које се са социјализмом баш не слажу.

И тако социјалисте стоје као стална препрека удружењу омладине и ширењу и јачању народне свести међу онима, који за време академских студија треба да постану Срби. — А таквих има у Пешти млого!

Сад пештанска омладина чујем да ради на оснивању друштва, са искључењем социјалиста. И ако је на први поглед чудно, да се српска омладина, која и ако није баш сувише многобројна, цепа на две половине, то ипак познавајући прилике, надати се да ће се тако пре до резултата доћи. Колико ми је познато, то друштво — зваће се „Коло млади Срба“ — стави ће се са свим на други базис, него на ком је стајао овогодишњи омладински збор. Могу рећи, да међу члановима влада свеж, непокварен народњачки дух — чиста противност од „правца“ социјалиста на омладинском новосадском збору. —

Б. **Нови Сад**, 18. новембра. Беседа што је приреди 13. (25.) новембра одбор срп. Новосадске читаонице у просторијама срп. нар. позоришта у корист читаоничког фонда испала је врло лепо и ако није била посећена као што би требало. Баш добар део наше интелигенције не нађе за вредно да на ту српску забаву дође. Је ли томе узрок био брига око Уљциња или из темеља подрмана наша аутономија или ини наши преголеми јади? Било је некад време кад се српска крв на све стране лила, било је време кад се она кобна те кобна пресуда изрицала, било је то време велике наше невоље и великих народних јада па нас опет беше пуно на забавама читаоничним, бар се заједно и гласно и свету на видику по неко вече позабависмо кад не можемо заједнички као народни трудбеници да деламо, кад смо иначе тешком неудаћом овог суровог нашег доба уђуткани у буџаке се увукли, ту се шћућурили да се не зна или животом живимо или спавамо зимски санак ладнокрве амфибије. Нехај за својим као да ће споља да се увуче и у породичан живот наш и да раздружи и оно мало што се дружи и да неда да и у нас оживи друштвеност која у сретнијих народа тако добро долази и веселом и тужном и брижном и безбрижном и гоњеном и слободном и богату и сиромаху.

Одбор читаоничин као да је рад био да подиже ту палу друштвеност нашу, да нас освежи и оживи из заспалости наше кад је приредио ту беседу у очи св. Филипа. Она шака певача што се драговољно одазвала позиву одборовом и онако сложно отпева три, четир песме заслужује пуно признања, та голема је то жалост у нас да Срби у НСаду где смо и морално и материјално па и нумерично најјачи немају певачког друштва а јучерање придошлице мађ. и нем. народности већ од неколико година имају своје стално добро уређено певачко друштво. Ми поздрављамо ту дружину са жељом да створи стално срп. певачко друштво и да песмом својом потпомаже одбор у намери му и да спере у неку руку с овог места љагу што је са занемаривањем тако силног фактора као што је песма на себе навуче. У коло певача дакле сви ко је срцем и душом млад, у коло коме је стало до бољег развитка народног. Кад се узме у обзир кратко време, за које се спремало за ову беседу, морамо казати да су нас суделачи и суделачице баш изненадиле. Песме су ишле добро, особито је била лепа друга пијеса, она складна свирка хармонијума и гласовира. На част служи госпођама суделачицама што и као жене и као матере негују и даље уметност, могле би у том погледу понекој младој госпи за образац послужити. Говор г. Огњановића био је ка' и остала његова предавања изврстан, племенити хумор може млогу друштвену ману да излечи само треба да бачено семе на плодну земљу падне. Г. Јорговић нас је очарао својом песмом, вештачку песму он јо пријатним својим гласом вештачки отпевао. Остаје нам још да се захвалимо г. Станојевићу, председнику читаоничином који је толико труда и пожртвованости улагао само да беседа што лепша буде, да се захвалимо врсним суделачицама госпођи М. Станојевића и Ј. В. Поповића, на даље да кажемо „фала“ г. Огњановићу, г. Грчићу и г. Јорговићу који су се неуморно трудили учећи певаче песми и напослетку нека фала и на певаче падне сва што нам онако пријатно вече приредише. После концерта се играло до зоре беле. Чиста је прихода пало до 150 фор. авр.

Народна просвета.

Мађарски буквар са додатим малим мађарско-српским речником. Први део. По С. Бак-у, К. Фривирт-у, Ј. Грубер-у, А. Пош-у. Удесио за српске нар. школе и то за II. и III. разр. осн. шк. Стеван Коњевић срп. нар. учитељ. У Сомбору 1878.

Мађарска Граматика и Читанка и т. д. прерадио Ст. Коњевић, сомбор. учитељ. У Сомбору 1879.

Мађарски Буквар за српске основне школе у Угарској. (I. део.) Kakujay magyar nyelvgyakorló és olvasó könyve. Magyarország német népiskolái számára Szerb iskolák számára átdolgozta Popovits J. a paucsovai szerb felsőbb leányiskola igazgatója. Панчево 1880.

Упутство за предавање мађарског језика и т. д. Први део. За српске школе прерадио Ј. Поповић и т. д. Панчево 1880.

Мађарски буквар и т. д. (II. део.) Kakujay magyar nyelvgyakorló és olvasó könyve и т. д. átdolgozta Popovits J. и т. д. Панчево. 1881.

Упутство за предавање мађарског језику и т. д. Други део. За српске школе прерадио Ј. Поповић и т. д. Панчево 1880.

Мађарско Језикословље у практичним примерима. По наставном плану високог министарства просвете од 29. јуна 1879. За српске основне школе удесио Ј. Илијић управ. учит. I. свеска. — За II. разред. Издање књижаре Луке Јоцића и друга. У Новоме Саду. 1881.

Мађарско Језикословље и т. д. Удесио Јован Илијић упр. учитељ. II. свеска. — За III. разред. У Новоме Саду. 1881.

Кад сам прочитао критике на ове књиге у шестој свесци „Нове школе“ од 1878. год., даље у 37. броју „Јавора“ од 1879. год.; напослетку у 162., 166. и 175. бројевима „Заставе“ од о. г., па по том брижљиво прегледао све те букваре, увидио сам, — да су те критике у толико једностране, што су ови буквари у њима само са педагошке стране оцењени, а са језикословне слабо или никако; увидио сам даље, да је у интересу наших пађеника — учитеља нужно многе погрешке у значењу поправити и до знања им ставити; ево их редом:

У I. делу коњевићевог буквара:

На страни 76. под F. уз реч „fatörzs“ треба да стоји „стабло“, а не „корен од дрвета„, јер ово значи мађарски fagyökér; на страни 83. под Ny. уз реч nyilnak треба да стоји „цветају“, а не „ничу“, јер је ово мађарски „kelnek“, „csiráznak“; на страни 86. под Sz. уз реч szárcsa треба да стоји „сарка“, а не шврака, јер ово се каже мађарски szarka; на стр. 87. под T. уз реч törzs треба да стоји „стабло“, а не „корен“, јер ово је мађарски gyökér.

У II. делу коњевићевог буквара:

На стр. 41. уз реч ruhánk треба да стоји „наша хаљина“, а не „наше хаљине“, јер је овоме значење ruháink; на стр. 46. под вежбањем 9., уз реч szürke треба да стоји „сив“, а не „беличаст“, јер ово значи у мађарскоме fehéres; на стр. 93., под G. (Gy.) уз реч gyermekük треба да стоји „њихово дете“, а не „њихова деца“, јер ово значи gyermekeik; на стр. 95. под I. уз реч illatjokkal треба да стоји „са њиховим мирисом“, а не „са њиховим мирисима, јер је ово у мађарскоме illatjaikkal; на штампарске погрешке ваља особито пазити, то нам доказује реч на стр. 99. „megörült“ - обрадовао се; ово не стоји, јер кад је у овој речи „ö“ дугачко, онда та реч значи „полудио је“; треба дакле метнути megörült; на стр. 99. уз реч „mézelő“ треба да стоји „што купи мед“, а не „медљан“, јер је ово мађарски „mézes“; на стр. 101. под P. уз реч „piroslló“ треба да стоји „што се румени“ а не „црвенкаст“, јер ово значи мађарски vöröses; на стр. 102. под S. уз реч sárgáló треба да стоји „што се жуте“, а не „жућкаст“ јер се ово каже мађарски „sárgás“; на стр. 105. под Z. уз реч zöldelő треба да стоји „што се зелене“, а не „зеленкаст“, јер је ово мађарски „zöldes“.

У I. делу Поповићевог буквара:

На ст. 43. под „j“ уз реч „juhbőr“ треба да стоји „овчија кожа“ а не „кожица јагњећа“, јер ово је мађарски „báránybőröcske“; ова погрешка ваља да се и у I. делу „Упутства“ на стр. 42. §. 101. исправи. — На стр. 46. под „r“ уз реч „rugékony“ треба да стоји еластичан, а не „растегљив“, јер ово значи мађарски „nyújtható“. — На стр. 47. под „sz“ уз реч „szeszes“ треба да стоји „шпиритуозан“ или „силовит“, а не „духован“, јер ово значи „lelki“ н. пр. духовни отац — lelki atya, а не наопако szeszes atya; ова реч није у I. делу „Упутства“ поправљена —

У првом делу „Упутства“:

На стр. 3. уз реч „zsir“ треба да стоји само „маст“, а не и сало, јер је ово мађарски „háj“. На стр. 12. уз реч „padlás“ треба да стоји „таван“, — као што је добро стављено у буквару на стр. 45. под „p“ — а не „патос“, јер је ово мађарски „padló“, као што се то на 46. страни у буквару добро каже.

У II. делу Поповићевог буквара:

На стр. 35. под „b“ уз реч „boka“ треба да стоји само „чланак“, а не и „бок“, јер је ово мађарски „oldal“; према томе треба у II. делу „Упутства“ на 5 страни уз реч „boka“ ставити у место „бок“ ову реч: „чланак“, а уз „bokáig“ у место „дохода“ ову реч: „до чланка“; на стр. 38. под „k“ уз реч „kalászszálka“ треба да стоји „осје“ — као што је то у „Упутству“ и поправљено — а не „клас“, јер то значи „kalász“; на стр. 41. „szempilla“ стоји „зеница“, а то не ваља, јер је „szempilla“ што и „szemhéj“ — „већа“, очни капак, као што је то уз реч „szemhéj“ у „Упутству“ добро речено; а „зеница“ се каже мађарски „szemláta“ или „szemvilág“ или „szemfény“; на стр. „t“ уз реч „tojik“ треба да стоји „носи (јаја); а не „какоће“, јер ово значи мађарски „kodácsol“, а немачки „gackern“; на стр. 41. уз реч „törzs“ треба да стоји „стабло“ као што је у „Упутству“ и поправљено — а не „корен,“ јер је ово у мађарском „gyökér“; на стр. 69. уз реч „kivarr“ треба да стоји „изшива“, а не промаљује“, јер ово се каже у мађарском „horgol“ (häckeln); на стр. 70. под „ny“ уз реч „nyulszőr“ треба да стоји „зечија длака“, а не „зечија кожа“, јер је ово мађарски „nyulbőr“; у „Упутству“ нема ни спомена о значењу ове речи; на стр. 70. под „p“ уз реч „podgyász“ треба да стоји „пртљаг“, као што је у „Упутству“ и поправљено, а не „завежљај“, јер је ово мађарски „batyu“, немачки „Bündel“. — На стр. 72. уз реч zsúp“ треба да стоји „омлаћена слама“, а не „пласт“, јер је ово мађарски „boglya“; у „Упутству“ је нешто поправљено, тамо стоји уз „zsúp“ слама, ал и то није сасвим добро, јер слама се каже мађарски „szalma“, а са „zsúp“-ом Мађар обележава „омлаћену сламу“.

У II. делу „Упутства“:

На стр. 12. уз реч „Boldizsár“ треба да стоји „Валтазар“, а не „Велизар“, јер се ово мађарски каже „Belizár“; на стр. 28. уз реч „kötni“ треба да стоји „плести“ (stricken), а не „вести“, јер ово је мађарски „himezni“; на истој стр. уз реч „kivarrni“ треба да стоји „изшивати“, а не „бележити“, јер ово значи мађарски „jegyezni“; опет на истој стр. уз реч „himezni“ треба да стоји „вести“, а не „плести“ јер ово значи у мађарском „kötni“; на стр. 39. уз реч „társalogni“ треба да стоји „диванити“ или „разговарати се“, а не „дружити се“. јер се ово каже мађарски „társalkodni“.

I. и II. део Илијићевог буквара.

Крупније погрешке у значењу речи савесно су поправљене на крају првог и другог дела Илијићевог буквара, а то, као што се из горњег претресања нашег види, нису учинили ни г. Поповић, ни г. Коњевић.

У Н. Саду 29. нов. 1880.

Проф. **Марко Кречаревић.**

Вести из народа.

— Из Уљме смо добили исправак на допис, који је у 174. броју овог листа угледао света. У том се исправку поглавито каже, да нестоји, да тамошњи управитељ школски остале колеге своје терорише и у потврду томе припошиље се и изјава дотичних учитеља, по којој речени управитељ - учитељ с истима „не само братски и колегијално поступа, већ и школе најбоље у граници закона брани.“ Како у поменутом допису није ничије име споменуто, то мислимо, да је оволико доста саме истине ради.

Овде имамо још од своје стране да додамо, да је случајно погрешно под уљмански допис ушла белешка, да је тамо приспео патријарх Ивачковић, а та белешка треба да стоји под Белом-Црквом, камо се управ' патријарх из Даља одселио.

Нови Сад 18. новембра Да се ближе у памет дозове, саопштавамо овде по београдском „Истоку“ промене министарства, које су се у Србији збиле од смрти кнеза Михајила овамо.

„За време намесништва прво министарство образовано је под председништвом г. Ценића 20. јуна 1868 и трајало до 17. јула 1869. а овога дана одступи г. Ценић, и ново се министарство образује под председништвом г. Радивоја, које је трајало све до пуполетства Њег. Височанства т. ј. до 10. августа 1872. године.

Од 1872. год. садања је влада десета па реду, рачунајући по председницима, који су владу образовали.

Првом кабинету који је састављен 10. августа 1872. био је председник покојни ђенерал Блазнавац.

Кад умре Блазнавац у марту 1873. нову владу састави 2. априла те године г. Ристић, и ова бијаше до 22. октобра исте године.

А тада би позван г. Мариновић те 22. октобра састави владу и замени г. Ристића.

25. новембра 1874. паде Мариновић пред скупштином, и нову владу састави његов друг Чумић.

Но и ова влада Чумићева паде пред скупштином после два месеца, и 22. јануара 1875. би позван чича Данило те састави владу.

Чича Данилова влада распусти скупштину 13. марта, и тако она остаде до нових избора, а кад се ови изврше, она даде оставку, те се 19. августа 1875. састави кабинет Стевча — Ристићев.

Но и овај кабинет паде после пет недеља, кад оно беше скупштина у здању велике школе у Београду, куда се беше преселила из Крагујевца, и 26. септембра 1875. би позван Каћевић, те састави владу која потраја до пред први рат.

вице. Изрећи пак пресуду онако на сумце, онако површно-литимички, то нећу никако да чиним. Ваљда ће ми се доцније, једном, дати прилика да видим хрватске глумце на дуже времена. Кад сам се сутра дан по Загребу шетао и прешао преко Марковог трга, било је око позоришта пуно света, самих глумаца и глумица Сваки је имао своју улогу у — руци и спремао се да иде на пробу. Ту сам се састао са три негдашња члана нашег позоришта са Рајчевићем, Ћиријем и Поповићем, који су међу тим много шта претурили преко главе. Зажелио сам да се састанем и са А. Сајевићем, такође негдашњим чланом нашег позоришта. Није се променио; овај доброћудни бонвиван и ђаволан вирио му је и сад из очију; навек штета што смо га изгубили. Замолио сам га при растанку, да моје поштовање саопшти својој госпи, госпођи Јованци, нашој незаборављеној „Јулији“, „Цени“, „Софији“, „Сузани“ и др. мн.

Иза позоришта, али још на Марковом тргу, стоји дугачки двор повременог бана хрватског; старо, озбиљно, званично здање, без икакве примамљивости на себи. Од тог манира пати у опште цела горња варош, тај акрополис загребачки. Нигде нисам наишао на тако тихе и празне улице као тамо; и кад се нашао случајно који човек на њима, тај се мирно, с оборeном главом шуњао дуж кућа, само да не нарушава свети мир по сокацима. Састану ли се пак двојица, то се зачуђено погледе, за тим сваки настави опет свој пут, машући једнако главом; да су се пак тројица гдегод састала, то не памте ни најстарији Загрепчани, — тако је тамо све пусто, све званично, све званичнички, све филистарски. Али је тим шумније на Штросмајеровом шеталишту, особито око свеучилишта. Ја не могу шта, али ми је свака варош у много интересантнија, ако има универзитета. Та вечита свежина, која окружава сваку омладину, тај идеалан полет, који је једини кадар да учини епоху у човечанском развитку; то слатко лакомишље које и замашније догађаје тек само олако пређе; — све се то и не да управо замислити без универзитета, а тај је, који на мене још увек има стари, чудотворан учинак.

Сиђимо се сад с горњег града опет у доњи, и то кроз ону капију, која је негда по свој прилици стражара била. Ти дебели зидови, та узана капија, буде стару неку успомену у мени. Ја сам опет дете, и недеља је, и ја идем с мојим прецептором, рано преминулим Станојем Бошковићем, из Бондијевог института у Јозефштату, у унутрашњу варош Беч, да у руској капели одстојим свету литургију. Онда је варош била још бедемима и шанчевима опкољена, тамо, где је сад једна од најлепших улица на свету, Рингштрасе. Косо преко пута од руске капеле, водила је у предграђе Корушка капија, Кернтнертор. Било је ту места и за пешаке и за кола. У једном ћошку седила је једна стара бака за ниским сточићем и продавала тазе кифле и земичке. Ја сам био у том институту увек при апетиту, па ако сам и пред подне појео по две, три земичке, тако сам ручао, као да није ништа ни било. А у тој загребачкој капији, у том пролазу, нашао сам опет једну стару баку за ниским сточићем, како продаје тазе кифле и земичке. Купио сам једну, али сам је метуо у џеп и нисам је ни окусио, — јер сам се таман упутио на ручак.

(Свршиће се.) **М. С—ћ.**

А 24. априла 1876. опет би враћен у владу кабинет Стевча-Ристићев, и овај оста за време оба наша рата са Турском, све до 1. октобра 1878., а тада одступи г. Стевча и тог дана састави владу г. Ристић.

И овај кабинет са изменама и враћањем појединих чланова у владу, одржа се до сад 19. октобра ове године; и кад он због познатих аустро-угарских захтева у питању трговачких односа наших са њом одступи, би позван г. Милан Пироћанац те са главним друговима својим г. Чедом Мијатовићем и г. М. Гарашанином, састави нову владу.“

НОВИЈЕ.

— Прва конференција обостраних повереника ради склапања Аустро-Угарско-српског трговачког уговора била је 15. новембра. Но ту су се уговарачи само међусобно приказли. Сутра дан требала је опет бити седница.

— Под председништвом краљице Викторије било је 15. о. м. у Виндсору веће енглеског министарства, које је закључило, да се сазив парламента од 2. декембра (рим.) одложи до 6. (рим.) јануара.

ТЕЛЕГРАМ „ЗАСТАВИ.“

(При закључку листа приспео.)

Цетиње 18. новембра. (Предан у 4 сата 40 мин. по подне, стигао 19. нов. у 8 сата 30 мин. пре подне. Касно за све примерке овог броја. — У.) Поводом предаје Улциња наш кнез добио многе честитке, наиме од бугарског кнеза и од Гледстона. — Турци још једнако посели св. Ђорђа, због чега прети опасност, да ће се ново питање изродити. — Чувени Хаци Махмуд Беци вратио се данас у Улциањ, пријављујући главном заповеднику Божи Петровићу, да се новој владавини подвргава. — Симо Поповић из Улциња данас отпочео административну организацију улцињског диштрикта. — Овдашњи енглески заступник Грен данас отпутовао у Лондон.

Разне белешке.

(Бакарни новац у Аустро-Угарској.) Из Прага јављају 15. новембра: По што и у Аустрији и у земљама угарске државне половине оскудица у бакарном новцу влада, то ће се обема парламентима поднети законски предлог о томе, да се на ново кују бакарни новци.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

СРПСКА КЊИЖАРА БРАЋЕ М. ПОПОВИЋА
у Новом Саду.

КАЛЕНДАРСКА ИЗДАЊА НАША
за 1881.

I.

СРПСКИ СОКО изашао је у 10.000 примерака, под уредништвом дра Милана Ђорђевића уредника „Заставе“ и „Српског Сокола“ са 20 слика у књиви, и са великом насловном сликом српског пријатеља **славног Гледстона** председника енглеског министарства.

После извршених порука за готове новце и послатих комисионарима, већином за тврд рачун, преостаје нам пак

само до 1000 екземплара

и може се добити на комад по **50 новч.**

II.

ГОДИШЊАК, велики српски народни календар са 20 слика, за год. 1881. На великој осмини, уређује А. Сандић, професор велике српске новосадске гимназије. **Цена 33 новч.**

(Годином 1881. наступа овај календар у 32 годину од како излази.)

III.

НОВОСАЂАНИН, календар са сликама у џепном формату. Овај је најјефтинији илустрован календар са одабраним песмама, које се данас најрадије певају. **Цена 20 н.**

Књижарима и препродавцима

на сва ова три календара дајемо за готов новац или за утврђен рачун (то јест без повратка у комисију примљених календара) — — 33⅓%
а растуривачима у комисију — 25%

IV.

РУЖИЦА календар за 1881. са одабраним девојачким песмама, које се данас најрадије певају, и са врло добро удешеним вашарима. — **Цена је 20 новч.**

Купцима на више дајемо Ружицу календару у комесију 40%, а за готов новац или утврђен рачун 45%. За **детаљну продају** календара удесили смо да сваки ко нам за један комад новац per Postanweisung пошље, добија календар поштом бесплатно.

Осим тога код нас се може добити сваки **немачки, мађарски, словенски календар**, и то за оне, који у велико купују ценом и процентом издавачким.

Нови Сад, новембра 1880.

Српски књижари и књигоиздавци
Браћа М. Поповићи.

„СРПСКИ СОКО“
ВЕЛИКИ ИЛУСТРОВАНИ КАЛЕНДАР
за годину 1881.

Ова народна књига, на којој раде познати књижевници и професори српски, и која је сваке године до сад свестраног одзива у народу српском нашла, може се и ове године препоручити, како садржајем, тако и спољашњошћу.

Први, календарски део (црвен табак) уредио је стручњак у том, **проф. А. Сандић.**

Други део тога **омиљеног и толико распрострањеног** календара уређен је тако, да буде у пуном смислу речи „књига за народ“, где имаде и истините поуке и здраве забаве. Читаоци ће наћи у томе делу расправа и чланака, који смерају на пробуђивање и учвршћење српских и човечанских врлина, на познавање природе и човека у природи, на неговање свега оног, што је кадро да унапреди и усаврши наш народ. Све то пак писано је лаким народним језиком, да сваки брзо разумети и схватити може. Читаоци ће даље наћи у тој књизи красних слика из савременог живота и догађаја, чисто и лепо израђених, како се то до сад свикло, да излази из под руке прве и најбоље уређене нар штампарије српске у овим нашим крајевима.

Таква књига заслужује, да се нађе у **свакој српској кући**, где се мисли и ради на напретку и бољитку своме и свога народа.

Садржај је овај:

Чланци за народ: „Руку на срце!“ од Светозара Савковића. **Забава:** „Помодарка.“ Приповетка Милана Савића. **Песме:** „Зидање Скадра“, песма народна. **Из науке о души:** „Смеј и плач,“ на основу Ердманових студија од уредника. **Из повеснице:** „Три ноћи из повеснице“ од Бранкова. **Шала и збиља:** „Резонирање једне маторе клепетуше“ од Новака Радонића. **Из привреде:** „Соја“ од Ј. Бурјана. **Из економије:** „Напредак у пчеларству“ од Јована Живановића. **Из животописа:** Др. Светозар Милетић. Од М. Д—ћ. **Из народног живота:** „Масленица у Петрограду“, од М. Н.

У „опису слика“ јасно је и разговетно описана свака слика, која је у „Српском Соколу“.

Вашари пак удешени су према извештајима, који су нам са више страна стигли.

Слике су ове:

1. В. Е. Гледстон. (Насловна слика.) 2. Др. Светозар Милетић. 3 Црногорски кнежевић Данило. 4. Београд. 5. Зимњи двор у Петрограду. 6. Бошњачка одаја. 7. А. С. Пушкин. 8. Травник. 9. Атанасије Герески. 10. Херцеговачко робље. 11. Српски кнежевић Александар. 12. Милован Видаковић. 13. Смедерево. 14. Бугари око Дренопоља. 15. Др. Карло Слатковски. 16. Будим-Пешта. 17. Купатило Мехадија. 18. Варадин. 19 Срби из околине Београда. 20. Срби из околине Милановца. 21. Влахиње из околине Турн-Северина. 22. Српска народна војска.

„Српски Соко“ износи 12 штампаних табака.

Цена му је 50 новч. или 1 динар.

Растуривачима дајемо **у комисију 25 проц. а за готов новац или за утврђен рачун 33⅓ проц.**

Наруџбине прима и извршује **Српска књижара браће М. Поповића** у Новом Саду, а за Србију **књижара Андрије Пурића** у Београду.

Др. Милан Ђорђевић,
уредник „Заставе“ и „Српског Сокола.“

Распис награда.

„Матица српска“ расписује **из фонда Јована Наке В. С. Миклушког** ове награде, тражећи да се за њих напишу:

I. ова дела:

1.) Роман, драма или шаљива игра, приповетка или новела из српског живота. — Награда од 50 до 500 фор. — Рок Петров-дан 1881.

2.) Срем и Фрушка Гора са историјског, географског и народописног гледишта, популарно написано. — Награда од 200 до 300 ф. према вредности и величини дела. — Рок Петров-дан 1881.

3.) Живот и задужбине народних добротвора у нашим крајевима. Књига за народ, у величини до 10 штампаних табака. — Награда од 100 до 200 фор. — Рок Петров-дан 1881.

4.) Књига за народ о породичном и наследном праву у Угарској и троједној краљевини. — Награда 200 до 300 ф. — Рок Петров-дан 1881.

5.) Књига за народ о заразљивим болестима. Награда 100 до 300 ф. — Рок Петров-дан 1881.

6.) Монографија Новога Сада. — Награда 200 до 300 фор. — Рок Петров-дан 1881.

II. За чланке за „Летопис“:

1.) Естетична, научна или историјска расправа из српске књижевности. — Награда од 100 до 300 фор. — Рок Петров дан 1881.

2.) Путописне слике из српских крајева. — Награда до 200 фор. — Рок Петров-дан 1881.

Дела се могу поднети или под именом писчевим или безимено по уобичајеном начину. — Рукописи се не враћају. — Награда се издаје тек онда, кад писац дело наштампано поднесе, осим ако с „Матицом“ о томе што друго не уговори. Награда се губи, ако писац своје дело за годину дана не изда, а није што друго уговорио.

Чланци за „Летопис“, као и награђене новеле или приповетке штампају се најпре у „Летопису“, а после остаје право и писцу и „Матици“ да их могу и посебице прештампати.

„Матица“ је вољна примити и по вредности наградити, према количини преосталога новца на књижевне цели, и друга научна, популарно-научна и забавна дела, саставе и чланке, остављајући писцима, да могу изабрати предмет по својој вољи.

Нарочито се напомиње, да је главна скупштина овластила књижевно одељење, да може издати из накиног фонда награде и за оне чланке и дела, која дођу и мимо расписане награде, и то у течају године и пре главне скупштине, ако се пронађе, да та дела заслужују награде.

Из главне скупштине „Матице српске“, у Новоме Саду 6. (18.) септембра 1880.

Председник „Матице српске:“
А. Хаџић с. р. секретар. — **Др. Стеван Павловић** с. р.

Курс бечке берзе 18. (30.) нов.

Сребро — — — — — — — — — — —	—.—
Ц. кр. дукати — — — — — — — — —	5.53
Наполеондори — — — — — — — — —	9.35
Немачке марке — — — — — — — — —	58.—

Ред пловидбе

путничких пароброда од 18. (30.) новембра почињући, до даље наредбе.

од **Новог Сада** у **ПЕШТУ**: средом и суботом у ½5 сати по подне.

од **Новог Сада** у **ЗЕМУН**: понедељником и четвртком ½1 сат по подне.

од **Новог Сада** у **БРОД**: четвртком у ½1 сат по подне.

од **Новог Сада** у **ОРШАВУ**: понедељником и четвртком у ½1 сат по подне.

Нови Сад, 17. (29.) новембра 1880.

Отправништво.

Овим јављамо, да ће

шестонедељни парастос

упокојеној

МИЛИЦИ ЈОВАНОВИЋ

рођ. БРАНОВАЧКИ

бити у суботу, **22. новембра (4. децембра) 1880. у 11. сати пре подне** у овдашњој саборној цркви.

У Новоме Саду 17. (29.) нов. 1880.

Душан М. Јовановић
у име целе породице покојничине.

ОГЛАСИ.

СТЕЧАЈ.

Овим се расписује стечај на парохију I. класе у Доњем Грачацу и парохију III. класе у Бојни.

Компетенти имају своје инструиране молбенице предати до 30. децембра о. г. по наш. кал. подписаној конзисторији поднијети.

У Плашком 6. (18.) новембра 1880. 3—3

Епархијска конзисторија горњокарловачка.

Објава.

Властелинство каменичко издава ће 30. новембра т. г. по новом календару у 10 сати пре подне у својој властелинској писарни у Каменици под закуп:

а) Попашу у великој ади каменичкој 112 јутара великој;

б) попашу у беочинском риту 278 јутара велику;

в) беочински пашњак 74 јутра велики,

све почињући од 1. јануара 1881. на једну или више година; а 6. децембра т. г. по нов. календару у 10 сати пре подне издаваће се право точења пића у Каменици заједно са крчмама под закуп од 1. фебруара 1881. на једну или више година. 3—3

Управа властелинства каменичког.

Мануфактурна, помодна и конфекцијона радња
МАРКА НИКОЛИЋА и ДР.
у Новоме Саду

потребује једног практиканта и шегрта из добре куће, који могу одмах ступити.

Са медаљом одликован 1879. у Линцу и Теплицу, 1880. у Бечу, Тешену и St. Pölten.

Ц. КР. ИСКЉУЧ. ПОВЛ. БЕЧКА НЕПРОКВАСИВА

УНИВЕРЗАЛНА МАСТ ЗА КОЖУ
од Карла Руса и друга

од вис. ц. кр. министарства земаљске обране изкушана и за ц. кр. војску одређена као признато

најбоље средство за чување коже

за обућу и сваковрстне кожне ствари.

1 кутија 50 нов, кутија од ¼ киле ф. 1.— од 1 киле ф. 3.— Ценовнике на захтевање бесплатно и франко.

Karl Russ & Comp. Wien,
IV. Apfelgasse 6. 5—12

НА ЗНАЊЕ.

Јављам пошт. публици, да сам услед јефтиног купа од јесењих и зимских мушких, женских и дечијих одела, у стању **сваку конкуренцију са јефтиним ценама надмашити**, упаћ чивим пажљивим да је сва роба покрај све јефтиноће од најбоље струке и по најновијем укусу и крају, зато умољавам да би се о истинитости увјерити могли за посјету моје трговине, која се налази **у главној улици бр. 857. до златне звезде.**

С поштовањем
21— **МОРИЦ БАУЕР.**

Нек нам буде дозвољено, да високопоштоване госпође домаћице учинимо пажљивима на велику штедњу, која се у томе састоји, да се поред праве кафе

Кафа од смокава

кува. Тиме се две користи постигну; 1) кафа добија пријатан укус; 2) цела ствар много јефтиније стане. Тако дакле препоручујемо нашу **кафу од смокава.**

Са 100 фор. јемчимо, да је наш еспап истинит и чист. 125—200

Почем се наш еспап од других подражава; то обраћамо пажњу на наш заштитни жиг. Кафа наша од смокава добија се у белим завитцима са златним натписом Кафу ову од смокве производа творница

Viktor Schmidt & Söhne

у Бечу Wieden, Aleegasse Nr. 48.

Главно стовариште у Новоме Саду у трговини: код **Емериха Дингена и Браће Вагнера.** У Н. Паланки код **Нађ Деже.** Ј. Фриша G. Bienert у Вршцу. Опште аустро-угарско чиновничко друштво за потрошарину у Оршави. А. Бошковић и синови Панчево. Адалберт Шверер у Филипови.

SCHUTZ-MARKE S&S REEL

БОНБОНИ
од
БОКВИЦЕ

за прса, од кашља, од промуклости, од слуза (Schleim), од тако званог магарећег кашља код деце (Keuchhusten.) Такође против бола у плући и прсима.

Боквица је биљка, коју је бог створио за лек и спасење болујућег човечанства. Биљка ова има у себи ту силу, да лечи грлобољу и душник. Што се тиче нашег производа, јамчимо, да се у овим бонбонима налази чиста смеса од шећера и од сока од боквице. Чинимо пажљивим на наш заштитни жиг (Schutzmarke.)

Victor Schmidt & Söhne

Боквични бонбони по цени од 30 кр. кутијица могу се добити код:

k. k. Landesbef. Fabrikanten, Wien,
Wieden, Aleegasse 48.

У Н. Саду: код **Г. Плавшића, Е. Дингена**; браће **Вагнера, Д. Коде; В. Швела, Л. Ц. Јунгингера** у Петроградину, **М. Ритер** Перјамош (Банат.) Х. А. Волтман, Н. Буришић у Руми, Ђ. Петровић Ириг, Јос. Бах у Земуну. Л. С. Месаровић Осек, Ј. Фриша у Вршцу, Опште аустро-угарско чиновничко друштво за потрошарину у Оршави. В. Стефановић Бела Црква. В. Лазаревић Сурчин. Rud. Reich, B. Pipel, Verőce, Г. Еленер Вршац.

Одговорни уредник др. Милан Ђорђевић.

Српска народна задружна штампарија.